

Artikkeli



”Holy shit!!! Jos tuo ei herätä ihmisiä niin sitten ei mikään!”

Salaliittoteoreettinen populistinen kuvittelu ja tunnestruktuurit sosiaalisessa mediassa

Artikkeli analysoi salaliittoteorioita populistisena kuvitteluna suomenkielisen sosiaalisen median keskusteluissa pandemiavuonna 2020–2021. Artikkelissa populismia tarkastellaan poliittisena genrenä, joka tuottaa ja ylläpitää tietynlaista poliittista kuvittelua ja tunnestruktuuria sekä perustuu eräänlaiseen ideologiseen maailmankuvaan, uskomuksiin sekä käsitykseen todellisuudesta. Tutkimusote on monimenetelmällinen ja yhdistää verkkoetnografista havainnointia ja laskennallisia menetelmiä. Aineisto on koottu Telegramista, Twitteristä sekä kahdelta herätyskristilliseltä verkkosivustolta neljästä uutistapahtumasta maaliskuun 2020 ja maaliskuun 2021 välillä.

AVAINSANAT: salaliittoteoria, populistinen kuvittelu, genre, tunnestruktuuri, pandemia, sosiaalinen media

Politiikassa on edelleen kysymys mielikuvituksesta, kyvystä uneksia yhdessä, kertoa tarinoita. Poliitiikka soveltaa aina edelleen myyttejä. Jos haluamme ottaa populismin vakavasti poliittisena voimana, on nämä tosiseikat otettava huomioon. Oudenampsen (2011, 8–9)

Kun COVID-19-pandemia lukitsi ihmiset kaikkialla maailmassa koteihinsa maaliskuun puolivälissä 2020, sosiaalisen median alustojen, striimauspalvelujen ja pikaviestinten käyttö lisääntyi maailmanlaajuisesti lähes yhdessä yössä noin 50 prosentilla (Aral 2020). Siinä vaiheessa yhdysvaltalaisessa poliittisessa kontekstissa kierroksia oli jo pari vuotta kerännyt QAnon-salaliittoteoria, johon liittyvä aineisto alkoi lisääntyä englanninkielisessä Facebookissa ja Twitterissä suorastaan räjähdysmäisesti. Myös suomalainen journalistinen media kiinnostui ilmiöstä ja julkisessa keskustelussa kietoutuivat yhteen Yhdysvaltain poliittinen tilanne ja meneillään ollut presidentinvaalikamppailu sekä suomalaistakin yhteiskuntaa hallinnut poliittinen kamppailu pandemia torjunnasta ja merkityksistä.

Lähdemme liikkeelle siitä, että kyseinen pandemia teki näkyväksi, missä määrin yhteiskunta perustuu kollektiiviselle kuvittelulle, toisin sanoen yhteisille, itsestään selvinä pidetyille käsityksille, uskomuksille ja käytännöille (vrt. Anderson 1983; Taylor 2004). Käsitykset talousjärjestelmän toiminnasta, globaalista lentoliikenteestä tai vaikkapa arkisista tervehdymisen tavoista kyseenalaistuivat saman tien, kun pandemia alkoi. Kun arki mullistui, sen perustan itsestäänselvyys murentui, eikä valmiita vastauksia ollut, syntyi maailmanlaajuisen kysyntä varmoille vastauksille. Näin kasvoivat vaihtoehtoasiantuntijoiden suosio ja näkyvyys. Vaikka tutkijat, viranomaistahot ja poliitikot koettivat journalistisen median välityksellä kehottaa kansalaisia suojautumaan siihen asti, että ymmärrettäisiin, kuinka virus käyttäytyy ja miten se voitaisiin taltuttaa, monet kansalaiset päätyivät etsimään yksiselitteisempiä vastauksia toisaalta. Tämä vahvisti jo pidempään jatkunutta tiedontuotannon auktoriteettien populistista kyseenalaistamista ja asiantuntijuuden laajenemista (Collins ja Evans 2002; Jasanoff 2004; Rijswoud 2012; Uutela ja Väliverronen 2022). Pandemia teki konkreettisesti ja nopeasti näkyväksi merkitysten kierron sosiaalisen median välillä, kun erilaisen salaliittoteoreettisten narratiivien näkyvyys kasvoi ja niistä tuli osa julkista keskustelua myös Suomessa (vrt. Valaskivi 2022).

Tässä artikkelissa tarkastelemme sosiaalisessa mediassa kiertäviä salaliittoteorioita osana populistista mielikuvitusta, joka rakentuu myyteistä, symboleista ja kulttuurisista narratiiveista. Populistinen mielikuvitus voidaan ajatella eräänlaiseksi joukkoistetuksi poliittiseksi genreksi, jonka tuotantoon ja kuluttamiseen osallistuvat toimijat tunnistavat ja jota he toiminnallaan uusintavat. Tutkimuksellinen lähtökohtamme on, että salaliittoteoriat ja salaliittohenkisyys (Ward ja Voas 2011) ovat osa populistista kuvittelua ja siihen liittyvää tunnestruktuuria (Williams 1977; 1988), jota Yhdysvaltain kontekstissa on kutsuttu jopa ”paranoidiseksi” (Hofstadter 1964).

Populistinen kuvittelu ja salaliittoteoriat pyrkivät molemmat tuottamaan vaihtoehtoista käsitystä maailmasta, politiikasta ja maailman tilasta (Barreneche 2019) sekä epäluottamusta auktoriteetteja ja yhteiskunnallisia instituutioita kohtaan (Christner 2022). Molemmat rakentavat rajaa ”meidän” ja ”muiden” sekä ”kansan” ja ”eliitin” välille ja näkevät maailman mustavalkoisena hyvän ja pahan kamppailuna sekä kutsuvat ihmisiä mukaan tunteita manipuloimalla (Maffesoli teoksessa Barreneche 2019, 44).

Esitämme, että sosiaalisen median keskusteluissa populistinen kuvittelu (esim. Blaber 2006; Pease 2019; Browne ja Diehl 2019) ilmenee muun muassa salaliittoteorioiden kiertona. Salaliittoteoreettiset myytit, symbolit ja narratiivit muokkautuvat ja mutatoituvat kiertäessään alustalta toiselle ja eri lajityypeissä kytkeytyen aina kulloiseenkin ajankohtaiseen aihepiiriin. Empiirisesti ajatellamme, että populistista kuvittelua on mahdollista tunnistaa ja eritellä, kun analysoidaan sosiaalisen median aineistossa kiertäviä arvoja, tunteita ja uskomuksia. Näiden kautta hahmottuu tunnestruktuuri, jota populistinen kuvittelu tuottaa ja ylläpitää. Populistisen kuvittelun tunnestruktuurin rakentumisessa erilaisilla toimijoilla on keskeinen merkitys. Siksi analysoimme myös sitä, millaisia toimijakategorioita sosiaalisen median verkostoista on löydettävissä ja miten ne osallistuvat populistisen kuvittelun salaliittoteoreettiseen kierrätykseen.

Artikkelin tutkimuskysymykset ovat: Millaisten toimijakategorioiden verkostoissa salaliittoteoreettinen aineisto kiertää? Ja: Miten populistinen kuvittelu ja siihen kytkeytyvä tunnestruktuuri rakentuvat salaliittoteorioita sisältävissä sosiaalisen median aineistoissa?

Avaamme ensin tutkimuksen avainkäsitteet populistisen kuvittelun, salaliittoteorian ja tunnestruktuurin. Tämän jälkeen kuvaamme aineiston ja menetelmät. Kaksiosaisessa analyysissä tarkastelemme ensin, millaisia toimijakategorioita Twitter-aineistosta tehdyssä verkostanalyysissä erottuu. Toiseksi valotamme sitä, kuinka populistinen kuvittelu ja tunnestruktuuri rakentuvat Telegram-aineistossa ja herätyskristillisillä verkkosivuilla. Lopuksi kiedomme analyysin tulokset yhteen pohtien, miten ja millainen populistinen kuvittelu tarkastelluilla sosiaalisen median alustoilla rakentuu, millaisiin tunnestruktuureihin se yhdistyy ja millaisesta poliittisesta genrestä populistisessa kuvittelussa on analyysimme mukaan kyse.

Populistinen kuvittelu ja läpikapitalisoitunut mediaympäristö

Pääosa populismia tarkastelevasta kirjallisuudesta lähestyy ilmiötä politiikantutkimuksellisista lähtökohdista ja tarkastelee sitä usein demokraattisen järjestelmän ongelmana (Allcock 1971; Akkerman 2003). Tällainen poliittisiin järjestelmiin ja instituutioihin kiinnittyvä tutkimus on pääosin kiinnostunut populistisista puolueista ja johtajista. Tässä tutkimuksessa tarkastelemme populismia ensisijaisesti poliittisena genrenä ja siihen liittyvänä kulttuurisena ilmiönä. Näin tutkimuksemme kiinnittyy läheisemmin populismin tutkimustraditioon, jossa keskiössä on median ja populismin suhde ja jossa populismia lähestytään tyylinä ja/ tai retorisenä ilmiönä (ks. esim. Moffitt 2016). Genren käsitämme kulttuurituotannolliseksi suhteeksi ja merkityksenannon lajityypiksi, joka sisältää tietynlaisen odotushorizontin sekä ”tuottajien” että ”vastaanottajien” taholta ja joka näin ollen kantaa mukanaan tietynlaista ideologista katsantokantaa (ks. Ridell 1998; Valaskivi 1999). Näin ajatellen populismi genrenä on ylijarjaisesti tunnistettavissa oleva maailman merkityksellistämisen muoto, jota tarvittaessa ja halutessaan voivat soveltaa yhtä lailla erilaisiin maailmankuviin kiinnittyvät poliittiset toimijat, maksavaa yleisöä tavoittelevat mediat kuin keskusteluihin osallistuvat sosiaalisen median käyttäjätkin. Toisin kuin poliittisten johtajien ja puolueiden retoriikkaan keskittyvä populismin tutkimus, tämä artikkeli tarkastelee sosiaalisen median alustoilla kiertävää salaliittoteoreettista aineistoa eräänlaisena joukkoistettuna populismina, jossa yleisö tuottaa politiikkaa soveltamalla, uudelleen muotoilemalla ja työstämällä (Fenster 2008) erilaisia sisältöjä, käsityksiä ja merkityksiä.

Ymmärrämme siis populismin poliittiseksi genreksi, joka 1) rakentuu tietynlaiselle poliittiselle tyyliin (Hofstaedter 1964; Fenster 2008; Moffitt 2016) ja 2) perustuu tietynlaiselle ideologiselle maailmankuvalle, uskomuksille ja käsitykselle todellisuudesta (vrt. Fenster 2008). Näin populismi on omanlaisensa poliittisen kuvittelun (Oudenampsen 2011) muoto, joka tuottaa ja uusintaa tietynlaista *tunnestruktuuria* (Williams 1977). Populistiseen *poliittiseen tyyliin* piirteinä pidetään kansan ja eliitin vastakkainasettelua, huonotapaista ja rajoja rikkovaa kielenkäyttöä sekä uhkan ja romahduksen pelon vahvistamista (Jagers ja Walgrave 2006; Moffitt 2016; Aalberg ja Vreese 2017). *Poliittisen populismin maailmankuva* puolestaan rakentuu ajatukselle kansasta, jonka tahto on sisäsyntyinen. Populistisessa kuvittelussa kansan tahto muodostuu ja päämäärät jäsenyivät orgaanisesti, ilman organisoitua ja tai hallintojärjestelmiä. Edustuksellisen demokratian sijaan kansan tahtoa kanavoivana äänenä voi toimia karismaattinen johtaja. Pitkälle viedyissä populistisessa kuvittelussa totalitaristiset politiikan muodot muuttuvat hyväksyttäväksi ja demokratiaan verrattuna ensisijaisiksi juuri

siksi, että eliittivastaiseksi mielletty karismaattinen populistinen johtaja nähdään paradoksaalisesti myyttisen kansan edustajaksi ja kanavoijaksi. Kun populismi mielletään näin, on sen ytimessä demokratiavastaisuus, joka ilmenee monenlaisena auktoriteetti- ja hallitusvastaisuutena (Fenster 2008).

Populismia ei ole aiemmin varsinaisesti tarkasteltu kuvittelun yhteenkuuluvuuden viitekehksessä, vaikka käsite esiintyykin joissain julkaisuissa (ks. esim. Pease 2019; Oudenampsen 2011). Tässä artikkelissa populistisen kuvittelun ajatus pohjaa yhtäältä Benedict Andersonin (1983/2007) kuviteltujen yhteisöjen käsitteeseen ja toisaalta Charles Taylorin (2004) sosiaalisen kuvittelun (*social imaginary*)-käsitteeseen. Anderson määrittelee kuvitelluiksi yhteisöt, jotka ovat niin laajoja, etteivät niihin kuuluvat henkilöt tunne toisiaan henkilökohtaisesti. Tällainen yhteisö tarvitsee kuvittelunsa avuksi kieltä ja viestintää. Anderson (1983) korostaa modernin kansakunnan syntyneen yhtä jalkaa kirjapainokapitalismin (*print capitalism*) kehittymisen ja sanomalehtien yleistymisen kanssa. Nämä tarjosivat tarvittavat tekniset välineet tuottaa kansakunnan kaltainen ”kuviteltu yhteisö”. Charles Taylorin *Modern Social Imaginaries* (2004) rakentuu Andersonin ajatukselle kuvitelluista yhteisöistä kuvatessaan kollektiivisen kuvittelun sosiaalista merkitystä ja yhteisön rakentumisen kannalta välttämättömyyttä luonnetta (ks. myös Sumiala 2010; Gaonkar 2002). Olennaista sekä Andersonin että Taylorin ajattelussa on se, että mediavälitteisellä kollektiivisella kuvittelulla voidaan ajatella olevan sosiaalista voimaa: kuvittelu tuottaa ja vahvistaa maailmankuvia, uskomusjärjestelmiä ja ideologioita, jotka liittävät ihmiset median välityksellä yhteen, mutta myös luo vastakkainasetteluja ja rajanvetoasiita, jotka kuuluvat yhteisöön ja jotka eivät. Näiden prosessien luonne ja seuraukset riippuvat käytettävissä olevan mediateknologian sosiaalisista käyttötavoista ja politekonomisista olosuhteista. Tutkimuksemme tunnistaa nyky-yhteiskunnan läpikapitalisoituneen (Hirsch 1983) ja läpimedioituneen (Couldry ja Hepp 2016) luonteen. Mutkikas digitaalinen, ylijäräinen viestintäympäristö ja siihen liittyvät sosioteknologiset käytön tavat asettavat olosuhteet, joiden rakenteistamana yhteenkuuluvuuden ja erontekojen kuvittelu on mahdollista. Läpikapitalisoituneessa viestintäympäristössä, jossa esimerkiksi globaalien sosiaalisen median alustojen liiketoimintamallit perustuvat käyttäjien reaktioiden provosoimiselle ja mittaamiselle, populistisen retoriikan ja tyylin salaliittoteorioineen on todettu leviävän helpommin ja kiertävän liukkaammin kuin vähemmän provosoivien poliittisen ilmaisun muotojen, koska ne kutsuvat sekä kannattajat että vastustajat jakamaan sisältöjä (vrt. esim. Knuutila ja Laaksonen 2020).

Salaliittoteoriat tunnestruktuurina

Filosofisessa tutkimuksessa salaliittoteorialla tarkoitetaan salaliittoon viittaavia selityksiä toimijoista tai tapahtumista. Nämä selitykset eivät vastaa yleistä käsitystä tapahtumien kulusta tai syistä eivätkä tarjoa luotettavaa todistusaineistoa esittämilleen vaihtoehdoille selitystavoille. (Räikkä 2021, 18.) Tutkimuksessa, joka tarkastelee salaliittoteoreettisten uskomusten yhteyttä radikalisoitumiseen psykologisesta näkökulmasta, käsitteellä puolestaan tarkoitetaan maailmanselitysteorioita, joissa väitetään jonkinlaisen salaseuran tai muun ihmisjoukon hallitsevan maailmaa kulissien takana toteuttaakseen päämääriä, joita usein pidetään pahantahtoisina (van Prooijen ym. 2022).

Salaliittoteoria-käsite tunnustetaan alan tutkimuksessa myös ongelmalliseksi, ja sen käyttöön liittyviä pejoratiivisia sävyjä on käsitelty paljon. Julkisessa keskustelussa salaliittoteorioihin uskovia on usein leimattu (Hofstaedter 1964), ja salaliittoteorioiden aihepiiriä käsitellään lähinnä huolestuneeseen sävyyn julkisessa keskustelussa ja osassa tutkimusta (Fenster 2008; Butter 2020).

Tässä artikkelissa kiinnitymme kulttuurin ja uskonnon tutkimuksessa käytettyyn lähestymistapaan, jossa kiinnostuksen kohteina ovat salaliittoteorioiden leviäminen sekä salaliittoteoreettisen ajattelun käyttö symbolisissa kamppailuissa. Näitä kamppailuja käydään identiteeteistä, arvoista, peloista ja pyrkimyksistä (Fenster 2008; Robertson 2016). Salaliittoteorioita tarkastelemalla valotetaan tässä artikkelissa populistista kuvittelua. Populistinen kuvittelu tarjoaa tulkintakehyksen, jota aineistossamme käytetään todellisten ja konkreettisten tapahtumien merkityksellistämiseen ja yhteiskunnallisen tilanteen jäsentämiseen (vrt. Oudenampsen 2011).

Richard Hofstaedterin (1964) essee ”paranoidisesta tyylistä” yhdysvaltalaisessa politiikassa lienee ensimmäinen ja tunnetuin teksti, jossa populismi ja salaliittoteoriat liitetään yhteen. Tätä nykyä kytköstä pidetään tutkimuksessa ilmiselvänä ja salaliittoteorioita populismiin elimellisesti kuuluvana (Müller 2017). Tutkimuksissa on havaittu, että populismia ja salaliittoteorioita yhdistää esimerkiksi eliitin ja kansan vastakkainasettelu (esim. van Prooijen ym. 2022, Papaioannou, Pantazi ja van Prooijen (2022). Tutkimuksessa on myös löydetty yhteyksiä populististen asenteiden ja salaliittoteorioihin uskomisen välillä (Christner 2022). Empiirisesti populistisen kuvittelun ja salaliittoteorioiden yhteyttä varsinkin suhteessa mediaan on kuitenkin tutkittu vähän kansainvälisesti (Bergman ja Butter 2020) ja Suomessa, joskin suomalaisessa tutkimuksessa on tunnustettu muun muassa yhteys salaliittoteorioiden, perussuomalaisten viljelemän retoriikan ja maahanmuuttovastaisuuden välillä (ks. esim. Niemi ja Houni 2018; Palonen ja Saresma 2017; Hatakka 2019; Herkman 2019).

Tunteiden merkitystä populismissa on tutkittu laajasti ja monenlaisista näkökulmista (Tietjen 2022). Populistisen tunnestruktuurin käsitettä ei kuitenkaan ole aiemmin käytetty. Nähdäksemme kulttuurintutkimuksen uranuurtajan, kirjallisuustieteilijä Raymond Williamsin (mm. 1977) tunnestruktuurin (*structure of feeling*) käsite tarjoaa kuitenkin kohdallisen työkalun mieltäessämme populismin poliittiseksi genreksi, jota uusinnetaan sosiaalisen median joukkoistetuisissa merkityksenantoprosesseissa. Williams määritteli tunnestruktuuria uransa eri vaiheissa ja monilla tavoilla. Tässä kiinnitymme Williamsin ajatukseen, jonka mukaan tunnestruktuuri syntyy valtavirtaisten, virallisten diskurssien populaarissa vastaanotossa. Tunnestruktuuri on tulkittavissa esityksistä ja sisällöistä, jotka asettuvat vuoropuheluun näiden virallisten diskurssien kanssa. Näin ajatellen Williamsin tunnestruktuuri on lähtökohtaisesti populistinen (tai ainakin populaari). Se on relationaalinen ja muodostuu hegemonisten sekä vaihtoehtoisten tai vastarintaisten diskurssien törmäyskohdassa.

Aineistot ja menetelmät

Monimenetelmällisessä lähestymistavassamme yhdistyvät verkkoetnografinen havainnointi ja laskennallinen verkostoanalyysi. Aineisto on koottu ja analysoitu käyttäen kolmivaiheista, monimenetelmällistä mediatapahtumien tutkimusmallia (Sumiala ym. 2016), jossa ensiksi

muodostimme digitaalisen tutkimuskentän etnografisen verkkohavainnoinnin avulla. Verkoetnografian ytimessä on aiheiden, linkkien ja toimijoiden havainnoiminen ja seuraaminen eri alustoilla. Osallistumista luonnehtii niin sanottu *lurking*-periaate (esim. Hine 2008), eli tutkijoina emme kommentoi tai jaa verkkokeskustelijoiden ajatuksia tai linkkejä, vaan tarkkailemme toimintaa passiivisempien verkon osallistujien tavoin. Etnografinen havainnointi, jonka toteutti pääasiassa yksi tutkijaryhmän jäsen, sisälsi toistuvia vierailuja havainnoitavilla alustoilla. Havainnoista tehdyistä muistiinpanoista keskusteltiin yhdessä tutkijatiimin kanssa ja näiden keskustelujen pohjalta tulkinnat jäsentyivät. Ensimmäisen pandemiavuoden aikana maaliskuun 2020 ja huhtikuun 2021 välillä kartoitimme Twitteriä ja Telegramia sekä herätyskristillisen median kanavia, joissa salaliittoteoreettista aineistoa kiersi. Kiertoa hahmottaaksemme kiinnitimme erityisesti huomiota siihen, mitkä toimijat ja millaiset sisällöt toistuivat eri kanavissa. Toisessa vaiheessa käytimme tekemiämme havaintoja tarkemmin tutkittavien Telegram-kanavien valinnassa sekä Twitter-aineiston keräämisessä tarvittavien hakuehtojen määrittelyssä. Tämän jälkeen Twitter-aineistolle tehtiin verkostoanalyysi ja syntyneet klusterit analysoitiin laadullisesti käyttäen apuna aiemman verkoetnografisen työn tuloksena syntyneitä kontekstuaalista ymmärrystä. Muodostimme klusterit siten, että ne kuvasivat toimijoiden rooleja salaliittoteorioiden kierrättämisessä. Twitter-aineiston klusterianalyysin tuottamaa toimijaroolien kuvausta käytettiin hyväksi myös Telegram-ryhmissä ja herätyskristillisistä mediakanavista tehtyjä havaintoja analysoidessa. Lisäksi Telegram-aineistolle ja herätyskristillisistä mediakanavista laadullisesti kootulle aineistolle tehtiin laadullinen tekstianalyysi, jossa keskityttiin arvojen, tunteiden ja uskon kohteiden analyysiin.

Valitsimme maaliskuun 2020 ja maaliskuun 2021 väliltä neljä uutistapahtumaa, joiden tulkitimme verkoetnografisen havainnoinnin perusteella herättäneen salaliittoteorioita kierrättäviä keskusteluja. Ensimmäinen näistä oli valmiuslain käyttöönotto Suomessa pahentuneen koronavirustilanteen vuoksi maaliskuussa 2020. Toinen tapahtuma oli Yhdysvaltain presidentinvaalit, joka keräsi keskustelua loka–marraskuun taitteessa vuonna 2020. Kolmas tapahtuma käsitti Yhdysvaltain kongressin valtauksen tammikuussa 2021. Tapahtumaan osallistui Qanon-aktiiveja ja se toi salaliittoteorialle valtavirtamedian huomiota uudella tavalla. Neljäs aineisto kerättiin uutistapahtumasta, jossa iisalmelaisen joogayrittäjän pidätys ja pakkotestaus herättivät salaliittoteoriayhteisöissä ja siten myös journalistisessa julkisuudessa maailmanlaajuisen kohun maaliskuussa 2021.

Twitter ja verkostoanalyysi

Hakuehdot Twitter-hakua varten määriteltiin etnografisen verkkohavainnoinnin ja aikaisemman tutkimuskirjallisuuden avulla². Käytimme aineiston keräämisessä Twitterin erityisesti akateemisen tutkimuksen käyttöön tarkoitettua ohjelmointirajapintaa (Tornes ja Trujillo 2021), joka mahdollistaa myös historiallisen aineiston keräämisen jälkikäteen sen nykytilassa³. Toteutimme kerääjän, jolla teimme avainsanahaun Twitterin ohjelmointirajapinnassa lisämääreellä *lang:fi*, joka yksilöi suomenkieliset twiitit. Hakujen aikaikkunat käyvät ilmi taulukosta 1. Kaikkiaan twiittejä kertyi 7224, joista 3000 oli retwiittejä, eli uudelleen lähetettyjä twiittejä. Retwiitit suodatettiin pois analysoitavasta aineistosta.

Taulukko 1: Alkuperäisten twiittien määrä kunkin uutistapahtuman aikaikkunassa

Korona	13.3.-19.3.2020	489
Yhdysvaltain presidentinvaalit	28.10.-3.11.2020	1162
Capitol	31.12.2020-6.1.2021	1261
Pidätys	1.3.-7.3.2021	1312

Twitter-data kerättiin yksittäisiä twiittejä edustavina Javascript Object Notation (JSON) -muotoisina tiedostoina, jotka mahdollistivat aineiston laskennallisen käsittelyn. Aineistosta muodostettiin taulukkomuotoinen tietorakenne, jossa yksittäiset twiitit asettuivat riveiksi ja twiittien lähettäjä, mainitut toimijat, retwiittausten määrä ja muut tiedot esitettiin sarakkeina. Tämä aineisto toimi ensivaiheen laadullisen analyysin tukena. Taulukkomuotoinen data muunnettiin verkostomuotoon luomalla jokaista twiiteissä esiintyvää käyttäjätunnusta edustava solmu. Solmujen välille muodostettiin yhteys aina kun twiitissä mainittiin käyttäjätunnus. Yhteys osoitti mainitsijasta mainittuun tunnuksen. Yhteyden voimakkuus edusti toimijaparin välisten mainintojen määrää. Muunnos twiiteistä verkostoksi toteutettiin Python-kielisten Pandal- ja NetworkX-kirjastojen avulla.

Twitter-aineiston verkostanalyysissä painottui aineiston visualisointi, joka mahdollisti paitsi säännönmukaisuuksien havainnoimisen aineistosta myös monitieteisen tutkijaryhmän sisäisen keskustelun (Huhtamäki ja Parvianen 2013; Freeman 2000; Tikka ym. 2022). Verkostanalyysissä solmun venttiluku (*outdegree*) edusti solmusta lähtevien yhteyksien määrää ja kuvasi toimijan omaa aktiivisuutta aineistossa. Solmun tuontiluku (*indegree*) perustui solmuun osoittavien yhteyksien määrään ja kertoi toimijan auktoriteetista tai sen saamasta huomiosta aineistossa. Toteutimme lisäksi verkoston klusterianalyysin soveltamalla algoritmia, joka tunnisti klustereita solmuista, joilla oli enemmän yhteyksiä keskenään kuin verkoston muiden solmujen kanssa (Blondel ym. 2008).

Verkostomallinnuksen jälkeen visualisoimme verkoston avoimen lähdekoodin Gephi-ohjelmistolla (Bastian, Heymann ja Jacomy 2009). Solmun väri edusti analyysissämme sen jäsenyyttä verkostoklusterissa ja solmun koko edusti vuorollaan venttilukua, tuontilukua tai analyysiprosessin tueksi kehittelemäämme kokeellista ”trollikerrointa” (ks. alaluku: Vuoro-vaikutusverkosto).

Telegram, Patmos ja Rapsodia -aineistot

Twitter-aineiston klusterianalyysin lisäksi havainnoimme etnografisesti Telegram-pikaviestipalvelussa toimivia ryhmiä Q-Suomi (538 jäsentä) ja Totuuden etsijät keskustelee (863 jäsentä). Havainnoinnilla pyrittiin hahmottamaan salaliittoteoreettisen populistisen kuvittelun rakentumista näissä ryhmissä. Molemmat ryhmät perustettiin vasta lokakuussa 2020, joten ensimmäisen tapahtuman ajalta ei ole aineistoa näistä ryhmistä. Kummassakin tarkastellussa ryhmässä jaettiin ja kommentoitiin myönteisessä sävyssä pandemiaa ja QAnoniin liittyviä salaliittoteorioita. Q-Suomi keskittyy nimensä mukaisesti QAnon-salaliittoteo-

rian ympärillä käytävään keskusteluun ja Totuuden etsijät -ryhmä on (virtuaali)tapaamisia järjestävän Totuuden Etsijät -ryhmän keskustelualue, joka on laajentunut QAnon-teemasta muihin aihepiireihin.

Lisäksi tarkastelimme herätyskristillistä mediaa, josta valitsemamme aineisto koostui Patmos-lähetysäätiön verkkosivuston blogeissa julkaistuista teksteistä sekä Rapsodia-liikkeen verkkosivustolla julkaistuista blogikirjoituksista ja videoista. Patmos ry ja Rapsodia valittiin, sillä olimme havainneet näillä sivustoilla julkaistun aineiston kiertävän eri media-alustoilla.

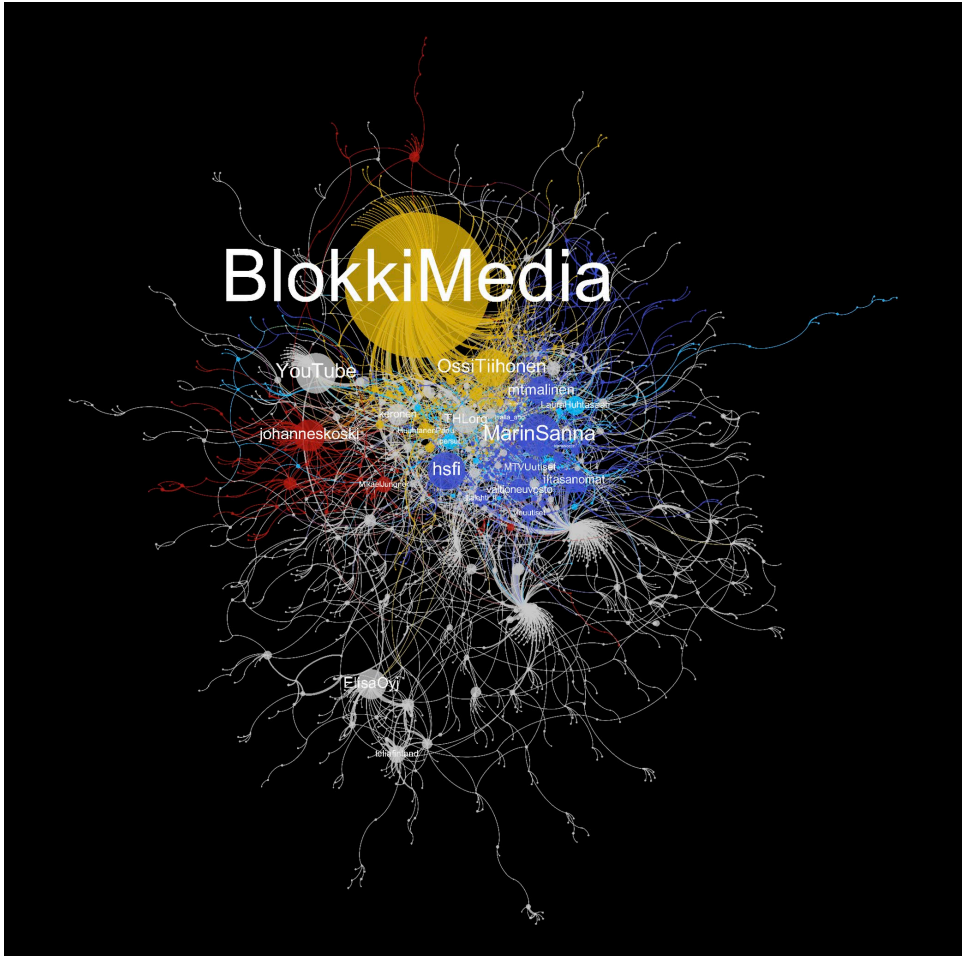
Patmos-säätiö on saarnaaja Leo Mellerin perustama, pitkään toiminut lähetysjärjestö, jolla on toimintaa ympäri maailmaa. Säätiö tuottaa omia radio-ohjelmia ja julkaisee kirjoja ja blogeja, joissa toisinaan käsitellään salaliittoteoriatoemoja. Näillä teemoilla ei kuitenkaan ole erityisen suurta painoarvoa säätiön toiminnassa, joka keskittyy lähetystyöhön. Nigerian pastorin Chris Oyaklihomen oppien levittämiseen keskittyneen Rapsodia-liikkeen verkkosivu puolestaan kasvoi pandemia-aikana Suomen oloissa merkittäväksi salaliittoteoria-aineistojen tuottajaksi, levittäjäksi ja lokalisoijaksi. Liike kääntää ja tekstittää suomeksi mis- ja disinformaatiota sisältäviä videoita, joita se jakaa Tokentube-palvelussa. Vuosien 2020 ja 2021 aikana Rapsodian levittämät sisällöt saivat laajempaa näkyvyyttä sekä valtamediassa että kristillisellä TV7-kanavalla.

Tiedostamme tutkittavan teeman tutkimuseettisen herkkyyden. Salaliittoteorioiden tutkimuksessa on ensinnäkin tärkeää pyrkiä välttämään sitä, ettei tutkimus itsessään päädy levittämään mis- ja disinformaatiota. Toiseksi on varmistettava, ettei tutkimuksesta aiheudu haittaa sen kohteille (Sihvonen, Koskela ja Laaksonen 2020). Nämä reunaehdot huomioon ottaen aineisto on kerätty ja käsitelty ammattimaisesti ylläpidetyillä ja salasanasuojatuilla järjestelmillä. Aineistossa esiintyvät käyttäjänimet on lähtökohtaisesti poistettu lukuun ottamatta henkilöitä, jotka toimivat selkeästi julkisesti omalla nimellään tai tunnetulla nimi-merkällä. Ymmärrämme, että käyttäjänimien poistamisesta huolimatta alkuperäisten viestien löytäminen on mahdollista teksti- tai asiasisällön perusteella. Tekemämme toimet estävät kuitenkin artikkelissa mainittujen aineistosisältöjen mekaanisen yhdistämisen muihin verkkosisältöihin esimerkiksi hakukoneissa.

Vuorovaikutusverkosto

Valitsimme Twitter-aineiston analyysin tuottamista klustereista tarkempaan tarkasteluun neljä suurinta, joiden toimijoita tutkimalla muodostimme käsityksen niistä toimijarooleista, joita salaliittoteoreettisen aineiston levittämiseen Suomessa liittyi. Analyysi kohdistui tuotetun mediasisällön sijaan siihen, ketkä klusterin muodostivat.

Kuva 1. Twitter-aineiston perusteella toteutettu vuorovaikutusverkosto. Solmut edustavat tunnuksia ja ne on yhdistetty mainintojen perusteella. Solmun koko vastaa painotettua tuontilukua eli mainintojen määrää. Värit kuvaavat toimijaklustereita. Tuottajat (suurin solmu BlokkiMedia) on keltainen, Analyytikot (MarinSanna) tummansininen, Vasta-aktivistit (Johanneskoski) punainen ja Myötäaktivistit (LauraHuhtasaari) vaaleansininen.



Käytimme trollikerrointa trollitilien ja automaatiota käyttävien bottitilien esiintyvyyden arviointiin. Tunnukset, jotka keskittyivät viesteihin vastaamiseen ja sisällön levittämiseen retviitein saivat korkean trollikertoimen arvon. Nämä tunnukset eivät tuottaneet uutta sisältöä. Mainittua trollikerrointa käytettiin ainoastaan tutkijan huomion suuntaamiseen etnografisessa analyysissä, ei kvantitatiivisena mittarina analyysissä.

Trollaaminen tähtää manipulointiin ja kärjistämiseen ja sen tavoitteena on tiedon polarisoiminen (Roosenbeek ja van der Linden 2021). Trollaamista ei ole olemassa ilman vuorovaikutusta, ja trollien provosoivan käytöksen tavoitteena on vaikuttaa muihin käyttäjiin (Zelenkauskaite et al. 2021). Ilmiötä synnyttävät sekä trollaamista varten luodut käyttäjäti-

lit että tavalliset käyttäjät (Cheng ym. 2017). Voimakkaita tunteita sisältävät aiheet, kuten salaliittoteoriat tarjoavat trolleille ainesta, jota ne käyttävät huomion siirtämiseen pois varsinaisesta aiheesta kohti trollien tavoittelemaa teemaa. Trollikäyttäjät tuottavat vain vähän omaa sisältöä ja hankkivat näkyvyyttä vastaamalla toisten käyttäjien viesteihin. Trolaamisen motivaatiot voivat vaihdella huvittelusta valtiolliseen informaatiovaikuttamiseen.

Twitter-klusterit muodostuivat klustereiden sisällä mainittujen tunnusten ympärille. Muodostimme viiden suurimman klusterin keskeisistä toimijoista seuraavat analyttiset kategoriat, joiden avulla kuvasimme toimijakategorioita verkostossa:

1. Tuottajat eli käyttäjätilit, jotka tuottavat salaliittoteoriasisältöä muiden levitettäväksi;
2. Analyttikot eli käyttäjätilit, jotka analysoivat yhteiskunnallista toimintaa ja osallistuvat siihen erilaisista valtapositiosta (asiantuntija, poliitikko, tutkija) käsin;
3. Vasta-aktivistit eli toimijat, joiden keskeinen tehtävä on vastustaa salaliittoteoriasisältöä;
4. Myötäaktivistit eli toimijat, jotka levittävät sisältöä antamalla sille tukensa;
5. Tarkkailijat, eli käyttäjätilit, jotka eivät itse osallistu kommentoimalla tai tämän tutkimuksen tavoittamalla reaktioilla sisällön levittämiseen, mutta antavat sille huomiota aktiivisesti kuluttamalla sisältöä.

Nimettyjen klustereiden lisäksi aineistoista nousi kaksi suurehkoa klusteria, joiden luokitteluun vastaavaan tapaan ei onnistunut klustereiden hajanaisuuden vuoksi.⁴

Taulukko 2. Vuorovaikutusverkoston analysoidut klusterit, niiden kuvaus, suurimmat käyttäjät sekä koot.

Klusterin nimi	Kuvaus	Suurimmat tilit	Twittejä	Jäseniä
Analyttikot	Käyttäjät, jotka analysoivat ja/tai käyttäjät, joiden tietoon halutaan saattaa salaliittoteoriasisältöä.	MarinSanna, hsf, mtmalinen	488	136
Tuottajat	Salaliittoteoriasisällön tuottajat, jotka synnyttävät ja lokalisoivat salaliittoteorioita	BlokkiMedia, OssiTiihonen, HUUHTANENPanu	518	151
Vasta-aktivistit	Salaliittoteorioita vastustamalla levittävät toimijat	johanneskoski, MikaelJungner	203	72
Myötäaktivistit	Salaliittoteorioita myötämielisesti levittävät toimijat	LauraHuhtasaari, persut	198	81

Havaitsimme myös Telegram-ryhmien laadullisessa analyysissä samoja toimijakategorioita kuin Twitter-aineistossa. Joukossa oli tuottajia, jotka lokalisivat yhdysvaltalaisista sisältöä ja kierrättivät sitä muista kanavista ryhmiin. Osa käyttäjistä otti asiantuntijan tehtävän, mutta myös tuottajat toivat keskusteluun asiantuntijoiden viestejä. Lisäksi ryhmiin osallistui myötä-aktivistien joukko, joka keskusteli salaliittoteorioista ja kertoi levittävänsä niitä eteenpäin muissa ryhmissä. Telegram-ryhmissä ei esiintynyt vasta-aktivisteja, koska tutkimamme puolijulkiset keskusteluryhmät olivat samanmielisten sisäryhmiä, joissa vahvistettiin ryhmähenkeä ja yhteisöllisyyttä salaliittoteoreettista(kin) aineistoa käyttämällä. Lisäksi ryhmissä oli huomattavan paljon tarkkailijoita eli pääosa ryhmien jäsenistä seurasi keskustelua sivusta.

Rapsodia.fi toimi sekä tuottajana lokalisoidessaan kansainvälistä keskustelua suomalaiselle yleisölle että asiantuntijana, joka analysoi samaa sisältöä. Rapsodia levitti näissä teksteissä salaliitonnarratiiveja sellaisenaan. Käymme seuraavaksi lyhyesti läpi toimijakategoriat.

Tuottajat

Tähän klusteriin kuuluvat käyttäjät tuottivat salaliittoteoriasisältöä, jota heidän seuraajansa kierrättivät: ”tykkäsivät”, kommentoivat ja tulkitsivat uudelleen. Klusteri oli vuorovaikutusverkoston suurin ja sen merkittävimmät, eli eniten mainintoja saaneet käyttäjät olivat Blokkimedia ja Ossi Tiihonen. Tilit keräsivät paljon mainintoja, mutta osallistuivat vuorovaikutukseen vain vähän: ne eivät juuri kommentoineet tai jakaneet muiden tuottamaa sisältöä. Kumpikin tuotti aktiivisesti julkaisuja sekä Twitterissä ja Telegramissa että niiden ulkopuolella. Tiihonen tuotti materiaalia blogissaan ja Blokkimedia YouTube-kanavallaan. Klusterissa oli myös useita anonyymi- tai nimimerkkitilejä, jotka tehostivat tuottajien saamaa huomiota reagoimalla tuottajien sisältöön. Klusterissa vaikutti myös oikeistolaisten liikkeiden tukijoita ja oikeistolaisten puolueiden ehdokkaita sekä kristillisen sanoman levittäjiä. Klusterin aktiivimpiin toimijoihin kuului trollimaisesti käyttäytyvä tili naughty05862332, joka levitti salaliittoteorioita vastaamalla muille käyttäjille. Tili tuotti vain vähän omaa sisältöä.

Myös seuraamissamme Telegram-ryhmissä levisi Blokkimedian sisältöjä QAnonista sekä Ossi Tiihosen julkaisuja, erityisesti aikaikkunassa ”pidätys”, eli pakkotestaukseen viedyn joogaohjaajan tapaukseen liittyen. Q-Suomi Telegram-ryhmässä levitettiin Rapsodia-verkoston kääntämiä videoita.

Analyytikot

Analytikkoklusteri muodostui lähinnä twiiteistä, joissa mainittiin toimittajia, tutkijoita ja politiikan parissa työskenteleviä, mutta muutoin se oli hajanainen. Klusterissa näkyi usean vuoden ajan valtavirtaisessa julkisuudessa esiintyneitä disinformaation levittäjiä kuten MV-lehden päätoimittaja sekä omien yhteisöjensä asiantuntijoita, kuten vaihtoehotohoitoyrittäjä Maria Nordin ja taloustieteilijä Tuomas Malinen. Myös valtavirtamediaan liittyviä Twitter-tilejä mainittiin usein. Jotkut analyytikot vastustivat julkisesti ja ohjelmallisesti salaliittoteorioiden levittämistä ja päätyivät siitä syystä levittämään niitä. Toiset analyytikoista suh-

tautuivat salaliittoteorioihin myötäsukaisesti ja levittivät niitä sen vuoksi. Muut käyttäjät saattoivat viitata analyttikkoihin omissa viesteissään ja suuntasivat siten huomiota näiden käsittelemiin aiheisiin.

Analyttikkoklusterissa näkyvimmäksi nousi yksittäinen, trollimaisesti toimiva käyttäjä NymanVeepee. Tämä käyttäjä lähinnä vastasi muille käyttäjille, mutta ei tuottanut itse sisältöä. NymanVeepee suuntasi viestinsä erityisesti politiikassa toimiville henkilöille ja mediatalojen Twitter-tileille. Tulkitsemme, että vastausten ”tehtailun” avulla käyttäjä kasvatti omaa näkyvyyttään ja tavoitteli vastausten kohteiden huomiota.

Telegram-aineistossa puolestaan esiintyi anonyymeja käyttäjiä, jotka julkaisivat analyyssejä esimerkiksi QAnon-sisällöstä. Nämä käyttäjät tuottivat keskusteluun muiden julkaisemaa sisältöä ja kertoivat kantojaan näihin sisältöihin. Sisältö oli peräisin sekä suomalaisista että kansainvälisistä Twitter-keskusteluista.

Analyttikoita edusti analyysissämme myös kristillisen Patmos Lähetysseuran tutkimusjohtaja Juha Ahvio, joka käsitteli blogikirjoituksissaan kriittisesti salaliittoteoria-termiä ja valtavirtamedian salaliittoteorioiksi leimaamia, Yhdysvaltain politiikkaan liittyviä aiheita. Patmos-seuran tekstit levisivät jossain määrin myös Telegram-ryhmissä. Patmos ja siihen liittyvät henkilöt eivät näyttäneet aineistossa aktiivisina Twitterin käyttäjinä vaikkakin Patmokseen liittyviä aineistoja jaettiin satunnaisesti myös Telegram-aineistossa.

Vasta- ja myötäaktivistit

Vasta-aktivistiklusterin toimijat keskittyivät salaliittoteorioiden vastustamiseen. Klusteri muodostui 203 twiitistä. Aineistossa nimeltä mainittuihin käyttäjiin kuului toimittajia ja tutkijoita sekä poliittisesti aktiivisia somevaikuttajia. Vaikka osa aktivisteista käytti Twitteriä anonyyminä, tilit eivät pääsääntöisesti olleet trollimaisia. Klusteri muodostui erityisesti QAnon-liikettä vastustavan, julkisuudessa toimineen ja paljon huomiota keränneen aktivistin ympärille. Muiksi merkittäviksi solmukohdiksi nousivat tunnettu turvallisuuspoliittinen keskustelija sekä eräs anonyymitili, joka kommentoi pääasiassa äärioikeiston toimia Suomessa. Vasta-aktivistit eivät osallistuneet Telegram-keskusteluihin eivätkä tutkimusajankohtana jakaneet Telegramissa levintyä aineistoa Twitteriin. Telegramissa sen sijaan keskusteltiin vasta-aktivistien Twitter-toiminnasta.

Myötäaktivistiklusteri koostui erityisesti oikeistopopulistisen politiikan kannattajista ja mielipideaktivisteista. Nämä käyttäjät tarttuivat usein päivänpolttaviin puheenaiheisiin ja tulkitsivat niitä kierrättämällä salaliittoteoreettisia aineistoja. Klusteri koostui 198 twiitistä. Joukossa oli sekä trollimaisia tilejä että tunnistettavissa olevia käyttäjiä, jotka osallistuivat säännöllisesti keskusteluun Twitterissä. Klusterin koostumus oli kokonaisuudessaan hajainen eivätkä klusterin tilit olleet kovin aktiivisia. Tämän klusterin toimijat tyyppisesti reagoivat tuottajien ja analyttikkojen sisältöön.

Tarkkailijat

Monet tutkimukset ovat osoittaneet, miten pieni joukko sosiaalisen median käyttäjistä tuottaa valtaosan sen sisällöstä. Vastaavasti suurin osa käyttäjistä keskittyy sosiaalisessa mediassa tarkkailemaan toimintaa (Antelmi, Malandrino ja Scanaro 2019; Schneider, von Krogh ja Jäger 2013). Aineistomme Telegram-yhteisöissä tarkkailijoiden merkitys korostui. Aktiivisia keskustelijoita oli vain murto-osa klusterin koko jäsenmäärästä. Tarkkailija-kategoriaa ei kuitenkaan voida pitää täysin passiivisena. Myös tarkkailijat käyttivät linkkejä ja sisältöjä. Twitterissä nämä reaktiot vaikuttavat alustan algoritmeihin, jotka priorisoivat paljon klikattuja viestejä ja nostavat niitä useampien toimijoiden uutisvirtaan. Koska Twitter-aineistosta tehty vuorovaikutusverkosto perustui twiiteissä mainittuihin käyttäjiin, jäävät tarkkailijat verkostokuvassa sivurooliin. Esimerkiksi Telegram-ryhmien jäsenistä pääosa pitäytyi tarkkailijana, eikä tuottanut sisältöä tai edes kommentoinut sitä.

Aineistosta eriteltyt klusterit toimijarooleineen tekevät empiirisesti näkyväksi, *millaisten toimijoiden ja millaisten verkostojen* kautta populistinen kuvittelu sosiaalisessa mediassa tapahtui. Herätyskristillinen media oli pitkälti irrallaan tutkimistamme sosiaalisen median kanavista, mutta Rapsodia-sivuston aineistojen kierto Telegramissa ja Twitterissä paljasti sen linkittyvän salaliittoteorioiden levittäjien verkostoihin. Salaliittoteorioiden vastustajat puolestaan olivat merkittävä toimija ainoastaan Twitterissä.

Populistisen tunnestruktuurin näkökulmasta olennaisimmat toimijakategoriat Twitterissä jäsenyivät myötä- ja vasta-aktivistien kategorian ympärille. Huomionarvoista on, että molemmat toimijakategoriat (joko teorioiden puolustaminen tai vastustaminen) lisäsivät salaliittoteoreettisen aineiston näkyvyyttä verkostossa. Vastakkainasettelun voidaan ajatella asettuvan osaksi populismin tunnestruktuuria. Esimerkiksi Telegram-ryhmissä kommentoitiin vasta-aktivistien toimintaa tavoilla, jotka vahvistivat ryhmän sisäistä identiteettiä vastakkainasettelun kautta. Salaliittoteorioiden ja populistisen tunnestruktuurin yhteyksien syvällisempi ymmärtäminen vaatii kuitenkin toimijakategorioiden lisäksi myös kiertävien sisältöjen tarkastelua. Empiirisen analyysin toisessa osassa kiinnittämekin huomion etnografisiin havaintoihimme aineistossa kiertävien ajatusten ja ideoiden tarkasteluun ja siihen, miten ne kietoutuvat populistiseen kuvitteluun ja sen tunnestruktuureihin.

Verkkoetnografinen analyysi

Jäsentääksemme populistisen kuvittelun muotoja keskityimme verkkoetnografisessa tarkastelussa herätyskristillisen media-aineiston ja Telegram-ryhmien sisältöihin. Verkkoetnografisen havainnoinnin pohjalta rakensimme kolme ulottuvuutta, joiden kautta tulkitsemme ryhmien sisäisen yhteenkuuluvuuden kuvittelun tapahtuvaksi. Näiden ulottuvuuksien avulla voimme hahmottaa, miten populistinen tunnestruktuuri rakentui ja vahvistui sosiaalisen median keskusteluissa. Kohdistimme huomiomme siis *ideoihin*, toisin sanoen siihen, millaisiin ajatusrakennelmiin populistinen kuvittelu kietoutui; tunteiden *ilmaisuihin*, joiden avulla yhteenkuuluvuus rakentui vahvistamalla sisä- ja ulkoryhmän välistä vastakkainasettelua sekä *uskomuksiin ja uskon kohteisiin*, joihin kuvittelu aineistossa kiinnittyi.

Tässä yhteydessä on otettava huomioon, että kuvittelun muodot ovat aina tiiviisti yhteydessä alustojen toimintalogiikkaan. Twitterissä kaikki keskustelijat ovat periaatteessa samassa tilassa ja kaikki käyttäjät pystyvät kommentoimaan toistensa viestejä, jos sitä ei ole erikseen rajoitettu. Jaettu tila tuottaa toisenlaisen julkisen keskustelun ympäristön kuin Telegram, jossa keskustelu käydään sisäryhmässä ja jossa osallistujat voivat olettaa samanmielisen yleisön. Twitterissä kohtaavat erilaiset maailmakuvat ja vastakkaisiksi mielletyt käsitykset. Twitterissä myös viestien on tarkoitus levitä mahdollisimman laajoille yleisöille. Twitter-keskusteluissa populistinen kuvittelu voikin rakentua voimakkaan provosoivan sävyiseksi ja polarisoituneeksi. Eri näkemyksiä edustavat asettuvat identiteettikamppailujen vastakkaisille puolille (Rathje, van Bavel ja van der Linden 2021).

Pikaviestiryhmät puolestaan ovat lähtökohtaisesti suljettuja ja ryhmät on tarkoitettu jäsenten väliseen keskusteluun. Telegram-ryhmissä tapahtuva vuorovaikutus tarjoaa keskustelijoille mahdollisuuden muodostaa kokemuksen kuvittelusta yhteisöstä, jossa sisäinen koheesio rakentuu vastakkainasettelusta sisäryhmän ja ulkoryhmien välillä. Suljetuissa ryhmissä yhteistä kuvittelua harvoin haastetaan. Esitämme, että populistinen tunnestruktuuri rakentuu tämänkaltaisissa ryhmissä merkitsemällä ryhmän ulkopuoliset (tai ryhmän kanssa eri tavalla ajattelevat) joko uhkaksi, jollaisina nähdään valtaa pitävät eliitit, tai väärän tietoisuuden vallassa oleviksi ”lampaiksi”, jotka kulkevat tottelevaisina eliittien talutusnuorassa (ks. myös Bergman ja Butter 2020).

Ideat

Keskeisimmät aineistossa kiertävät ideat, jotka kytkeytyivät populistiseen kuvitteluun, olivat eliitin ja kansan välisen vastakkainasettelun lietsominen, demokratiavastaisuus sekä koulu- lääketiedevastaisuus.

Eliittivastaisissa äänenpainoissa Telegram-ryhmien keskustelijat painottivat voimakkaasti edustavansa kansan ääntä. He vastustivat ”kansan puolesta” viranomaisten ja päättäjien muodostamaa eliittiä. Eliitti näyttäytyi aineistossa pavana ja vahingollisena. Suomalaisiin keskusteluihin paikallistuivat kaikuina myös kansainväliset qanonilaiset ja koronatoimien vastaiset, eliittiin kohdistuvat salaliittoteoriat. Näissä narratiiveissa tietyillä henkilöillä, kuten esimerkiksi Bill Gatesilla oli erityisen painava, lähes myyttinen merkitys pahan ja vahingollisen eliitin edustajana.

Erään myötäaktivistin mukaan:

[...] MSM^s, eliitti, Cabal ajaa tän järjettömyyden siihen pisteeseen et sit ku tää totuus paljastuu ja sitä ei voi paeta ni moni ihmine on ajettu jo sellasee psykoosii/aivopesuu mikä vaikuttaa todella vahvasti minä kuvaan ja persoonaa et moni lähtee täältä oman käden kautta ja sit rokote on tätä viel edes auttamassa. (Q-Suomi, 31.12.2020)

Korona- ja rokotekeskusteluissa eliittiä edustivat instituutiot, jotka kannattivat rokotteita. Yleisestä eliittivastaisuudesta huolimatta ryhmissä havaittiin myös oma, hyväksyttävä eliitti, jota kuunneltiin. Esimerkiksi tietyt salaliittoteorioiden tuottajat ja tulkitsijat saatettiin nostaa

auktoriteetinomaiseen asemaan ja heidän tuottamaansa sisältöä pidettiin luotettavampana kuin valtion tai instituutioiden virallisten asiantuntijoiden lausuntoja. Esimerkiksi Q-Suomi-ryhmässä asiantuntijoina esiintyvät henkilöt analysoivat kansainvälisiä tapahtumia. Tällaisiin sisäpiiriin aktiivisiin analyttikoihin suhtauduttiin ryhmissä myötäsukaisesti ja arvostavasti. ”Kansan” puolelle asettuvaksi toimijaksi nousi aineistossa myös Yhdysvaltain silloinen presidentti Donald Trump, jonka tueksi esitettiin keskusteluissa QAnon-liikkeen narratiiveista tuttuja salaliittoteoreettisia ideoita.

Toisena keskeisenä etnografisesta aineistosta tunnistettavana ideana hahmottui *edustuksellisen demokratian vastaisuus*. Tämä idea ilmeni aineistossa yksilöllisyyden korostamisena ja demokraattisesti valittujen päättäjien vallan kyseenalaistamisena sekä yleisenä demokraattisten instituutioiden vastaisuutena. Tämänkaltaista demokratiavastaisuutta esiintyi esimerkiksi viesteissä, joissa toivottiin tiettyjen johtavien poliitikkojen vallasta riisumista. ”Mites sanna suurhuijari marini saadaan helvettiin koko eduskunnasta? ja muu huulipuna vihervassari huijari hallitus”, kysyi esimerkiksi eräs Q-Suomi-ryhmän myötääkivistä 31.12.2020. Toisaalta myös demokraattisiin instituutioihin nojaavia ja esimerkiksi laillisuusperiaatteeseen ja perusoikeuksiin vetoavia näkemyksiä nostettiin keskusteluissa esille. Nämä keskustelut liittyivät tyypillisesti maskittomien ja rokottamattomien kansalaisten tasa-arvoisten oikeuksien puolustamiseen.

Kolmas keskeinen etnografisesta aineistosta jäsenyvä idea liittyi *koululääketiedevastaisuuteen*, joka ilmeni aineistossa lääketieteellisuuden kritiikkinä ja vaihtoehtoisten, luonnonmukaisiksi nähtyjen parannuskeinojen korostamisena. Erityisesti luontaishoitosuositukset, vastustuskyvyn vahvistamiseen tähtäävät vinkit ja maskien vastustaminen olivat tyypillistä sisältöä. Niiden avulla kehoitettiin kyseenalaistamaan ja vastustamaan koululääketieteellisiä suosituksia. Niin ikään keskusteluyhteisön ulkopuolisten asiantuntijoiden lausuntoja tulkittiin ja kehystettiin usein tavoilla, jotka vahvistivat ryhmän käsityksiä salaliiton olemassaolosta ja koululääketieteeseen vaaroista. Esimerkiksi viranomaisiin kohdistuvista rikostapauksista kertovien uutisten katsottiin paljastavan eliitin salaliittoja. Silti valtavirtamediaan suhtauduttiin usein myös epäillen. Esimerkiksi jos valtavirtamedian uutinen tuki ryhmän sisäistä käsitystä todellisuudesta, kommentoissa voitiin todeta ”poikkeuksen vahvistan säännön”. Q-Suomi keskustelun sitaatti ilmentää ristiriitaa: ”jopas on iltahöpöhöpö lehti päässyt yllättämään [...] Mistä nyt tuulee?” (Q-Suomi, 28.10.2020).

Myös idea koululääketiedevastaisuudesta sai aineistossa erilaisia, jopa ristiriitaisia sävyjä. Tästä esimerkkinä voidaan pitää ”Moniammatillista koronakriisin ratkaisuryhmää”, joka syntyi salaliittoteoreettisesti suuntautuneen ryhmän piirissä ensimmäisenä pandemiavuonna ja sai näkyvyyttä Telegramissa. Kyseinen ratkaisuryhmä antoi näkyvyyttä esimerkiksi sellaisille lääkäreille, jotka olivat julkisuudessa esittäneet rokotteita kyseenalaistavia näkemyksiä. Nämä toimijat eivät näyttäneet vastustettavana uhkana, vaan tarpeellisina, ”meidän” leiriin kuuluvina asiantuntijoina, joiden näkemyksiin saattoi luottaa (ks. myös Pyrhönen ja Bauvois 2020; Toivanen ym. 2021b).

Ideoiden näkökulmasta tarkasteltuna verkkoetnografisen aineisto tekee näkyväksi monia samankaltaisuuksia kristillisen median ja Telegram-ryhmien välillä. Näistä tyypillinen esimerkki on erilaisia muotoja saava eliittivastaisuus. Esimerkiksi kristillisen Patmos-säätiön Juha Ahvion tietyt blogit nojautuivat selvästi valtaapitävän eliitin ja auktoriteettien vastaisuuteen, kun niissä perusteltiin vaikkapa Trumpin tukemista (30.10.2020) tai Bill Gatesin ja tämän ilmastoagendan vastustamista (1.3.2021).⁶

Tunteiden ilmaukset

Ideoiden lisäksi tunnistimme verkkoetnografisessa havainnoinnissa joukon tunteita, joiden varassa havainnoimissamme ryhmissä rakennettiin affektiivista vastakkainasettelua ”meidän” ja ”muiden” välille ja vahvistettiin siten emotionaalisesti sisäryhmän keskinäistä koheesiota.

Aineistossamme merkillepantavinta oli tunteiden ilmaisun intensiteetti. Hallitsevia olivat kriisin ja uhkan tunne sekä paikoin kollektiivinen katkeruus. Telegram-ryhmissä tunteet vaihtelivat epäilykseen ja pelkoon sekä huolen ja vaaran tuntuun. Näiden uhkien koettiin tulevan ryhmän ulkopuolelta. Populistiselle kuvittelulle tyypilliseen tapaan näin vahvistui me vastaan ne-asetelma, jossa ulkoryhmän edustajat näyttäytyivät uhkana ja sisäryhmän edustajat uhreina. Huolestuneisuus ja pelko kohdistuivat mahdollisesti laajeneviin koronarajoituksiin ja niiden kautta yksilön oikeuksien rajoittamiseen. Myös toimeentulon ongelmat huolestuttivat ja aiheuttivat havainnoimissamme ryhmissä jopa katkeruutta. Ryhmät toimivat näin tarpeellisina ja epäilemättä monille keskustelijoille erityislaatuina paikkoina, joissa oli mahdollista käsitellä tilannetta samoin kokevien, tuntevien ja ajattelevien ryhmäläisten kanssa. Verkkoetnografisen havainnointimme tulokset vahvistavatkin näin jo aiemmassa affektien, populismin ja median tutkimuksessa havaittuja piirteitä (esim. Papacharissi 2015; Salmela ja von Scheve 2017).

Tutkimuksessa tunnistettujen tunteiden kirjo laajeni myös niin sanottujen negatiivisten tunteiden tuolle puolen. Toisin kuin populismin tutkimus enimmäkseen korostaa (ks. esim. Moffitt 2016), tarkastelemissamme ryhmissä esiintyi myös positiivisiksi usein luonnehdittuja tunteita. Ryhmät korostivat niin sanottua ”hyvää henkeä” oman ryhmän sisällä. Ryhmissä ilmaistiin myötätuntoa toisille huolestuneille ryhmän jäsenille ja muistutettiin, ettei ulkopuolisille mielipiteille ja käsityksille pitäisi antaa valtaa rikkoo ryhmän sisäistä yhtenäisyyttä. Herätyskristillisillä verkkosivustoilla esiintyi lisäksi aineistoa, jossa korostettiin kristillisen sanoman mukaista rakkaudellisuutta, armoa ja rauhaa.

Tunneskaalan moninaisuudesta aineistossa kertoo myös se, että esimerkiksi Telegram-ryhmissä huoli, uhka ja pelko sekoittuivat paitsi katkeroitumiseen, pöyryntymiseen ja uhriutumiseen myös huvittuneisuuteen. Tämänkaltaisen tunnereaktio näkyi erityisesti trollaamiskontekstissa ja keskusteluissa, joissa kommentoitiin ”lampaiden” herkkäuskoisuutta. ”Lampailla” keskusteluissa viitattiin niihin ulkoryhmien jäseniin, jotka eivät olleet (vielä) ymmärtäneet totuutta maailmasta, ja jotka siksi edelleen toimivat ”eliitin” määräysten ja ohjeiden mukaisesti ja suostuivat rajoituksiin ja maskipakkoihin. Kasvomaskien käyttö nähtiin keskusteluissa vahvana osoituksena ”lampaana” elämisestä ja siihen suhtauduttiin myös ajoittain varsin ylimielisesti. Tätä kuvaa erään myötääktivistin kommentti: ”Eli suomes on 95 prosenttii vähempi koronaa mitä yleisesti luullaan, silti kansa vetää maskit päässä ihan hallituksen talutusnuorassa” (Totuuden etsijät keskustelee, 2.3.2021).

Toisinaan ”lampaita” saatettiin kuitenkin myös ymmärtää ja heidän saatettiin ajatella olevan ”samalla puolella”. Q-Suomi-keskustelun sitaatti ilmentää myötätuntoista suhtautumista ”eksyneisiin” lampaisiin: ”Jos me haukutaan 'lampaita' ja pidetään heitä itseämme huonompana ja tyhminä niin ne pahat voimat, jotka tätä paskaa ajaa ovat taas saaneet yhden tahtonsa läpi erottamalla meidät toisistamme” (Q-Suomi, 5.11.2020). Tässä ajattelutavassa ”lampaatkin” näyttäytyvät siis osana samaa kansaa, jota ”paskaa ajava” eliitti alis-

taa. Esimerkki osoittaa, ettei etnografinen aineisto ollut täysin suuttumuksen, huolen tai pelon läpitunkemaa, vaan keskusteluissa eritoten suhteessa kansan ja eliitin vastakkainasetteluun ja sisäryhmän ylläpitämiseen esiintyi myös myötätunnon, välittämisen, rakkauttisuuden ja toivon ylläpitämisen tärkeyttä korostavia viestejä.

Tiivistäen, etnografinen aineisto osoittaa, että ryhmissä rakentui populistinen tunnestruktuuri, jossa eliitin toimia kohtaan koettiin yhtäältä suuttumusta ja toisaalta eliittiin ja sen toimiin kohdistettiin huumorin siivittämää pilkkaa. Esimerkiksi päättäjien lausuntoihin reagoitiin pilkkaavilla meemeillä. Asetelma korostui iisalmelaisen joogayrittäjän tapauksessa. Ryhmissä yhtäältä pelättiin viranomaisten toimintaa ja oma ryhmä asemoitiin uhrin asemaan. Toisaalta keskusteluissa ilmeni raivokasta uhoa ja viranomaistoimintaan suhtauduttiin irvailen ja kyynisesti väheksyen. Tapauksen uskottiin toimivan myös kansan ”herättäjänä”. Tätä ajattelua ilmentää Q-Suomen kommentti: ”Holy shit!!! Jos tuo ei herätä ihmisiä niin sitten ei mikään!” (Q-Suomi, 2.3.2021). Samansuuntaista ajattelua ja tunnerekisteriä edustaa keskusteluketju Totuuden Etsijöissä: ”Tätähän nähtiin jo viime vuonna Saksasta, Briteistä, Kanadasta, tais olla Espanjasta myös, Usasta jne. Sairasta menoa alkaa olla nyt!!” (Totuuden etsijät keskustelee, 2.3.2021). Tapauksesta kierrätettiin ryhmissä sekä kotimaista että ulkomaista media-aineistoa, niin valtavirtaisesta kuin vastamediastakin poimittua. Huolta herätti myös Puolustusvoimien osallistuminen koronatoimiin: ”Niin olishan se kaa-meeta jos armeija valjastetaan kansan murhan koneeksi. Semmonen armeija pitää sitten tuhota” (Totuuden etsijät keskustelee, 3.3.2021).

Ryhmiä keskusteluissa muodostui päättäjien ja valtamedian vastainen populistinen tunnestruktuuri. Se manifestoitui ehdotuksina konkreettiseen toimintaan, kuten mielenosoituksiin. Esimerkiksi koronatoimien epäoikeudenmukaisuutta käsittelevässä keskustelussa myötkäaktivistit ehdottivat hoitajien jäämistä joukolla pois töistä. Näin haluttiin murentaa nykyinen koronan hoitojärjestelmä. Totuuden etsijät keskustelee -ryhmässä mainostettiin myös kansainvälistä koronatoimien vastaista World Wide Demonstration -suurmielenosoitusta, joka järjestettiin maaliskuussa 2021. Toiminnaksi voidaan ajatella myös kehotukset allekirjoittaa tuolloin puolerekisteriin pyrkineen Kristallipuolueen kannattajakortteja.

Aineistosta piirtyvään tunnestruktuuriin sisältyi myös huolta ja pelkoa, erityisesti sensuurin kohteeksi joutumisesta. Esimerkiksi QAnoniin tai koronavirussalaliittoteorioihin uskovat jakoivat viestejä, joissa he osoittivat pelkäävänsä sosiaalisen median palveluiden vaientavan heidät ja heidän ajatuksensa. Ryhmiä pelko ei ollut täysin aiheeton, koska sosiaalisen median alustoja myös moderoitiin ja salaliittoteoreettista aineistoa poistettiin suuria määriä (Rogers 2020, 213). Tällaista kansainvälisten Twitter-tilien poistoa käsiteltiin myös Telegram-ryhmissä.

Uskon kohteet

Kolmantena ulottuvuutena tarkastelimme verkkoetnografiassamme esiin nousseita elementtejä, jotka liittyivät populistisen kuvittelun uskon kohteisiin (ks. myös Bergman ja Butter 2020; Dyrendal 2020). Herätyskristillisessä mediassa tällainen korkeampi voima liitettiin itsestään selvästi kristittyjen Jumalaan. Tämän lisäksi uskon kohteeksi hahmottui myös usko hyvän ja pahan taisteluun. Edelleen populistinen kuvittelu kiinnittyi uskoon, jonka

mukaan salattuja taustavaikuttajia on olemassa ja jonka mukaan päättäjät juonittelevat kansaa vahingoittaakseen. Taustavaikuttajien ja eliittipäättäjien tulkittiin pyrkivän maailman hallintaan ja yksilön oikeuksien rajoittamiseen.

Donald Trump korostui aineistossa messiaanisena hahmona ja hänen uskottiin pelastavan maailman eliittisalaliittoa QAnon-salaliittoteorian idean mukaisesti. Trump sai tyypillisen populistisen kansanjohtajan roolin myös tarkastelemisemme suomalaisissa keskusteluryhmissä.

Herätyskristillisessä aineistossa esiin nousee erityisesti Patmos-säätiö ja sen blogitekstit. Patmos-säätiön blogitekstien kirjoittajat korostivat konservatiivikristittyjen oikeuksia ja ajatuksia ilmastonmuutokseen ja koronapandemiaan liittyen. Tämänkaltaisessa populistisessa kuvittelussa kirjoittajat jakoivat ihmisen toiminnan maailmassa kaksijakoisesti kristilliseen (meihin) ja antikristilliseen (heihin). Esimerkiksi Patmoksen Juha Ahvio (30.1.2020) asetti Trumpia tukevat konservatiivikristilliset toimijat oikealle, kristilliselle puolelle. Ahvio toteaa blogissaan 30.10.2020:

Entä jos niitä naiiveja ja kritiikkittömiä ovatkin ylimielisen omahyväiset ja itse itsensä omaan moraalikuplaansa korottaneet vasemmistoliberaalit edistykselliset, jotka luulevat olevansa profetallisesti kutsuttuja sanelemaan koko maailmalle, mikä on ainoa oikeaa globalistisen sosialistista sateenkaarihenkistä ilmastohyvää?

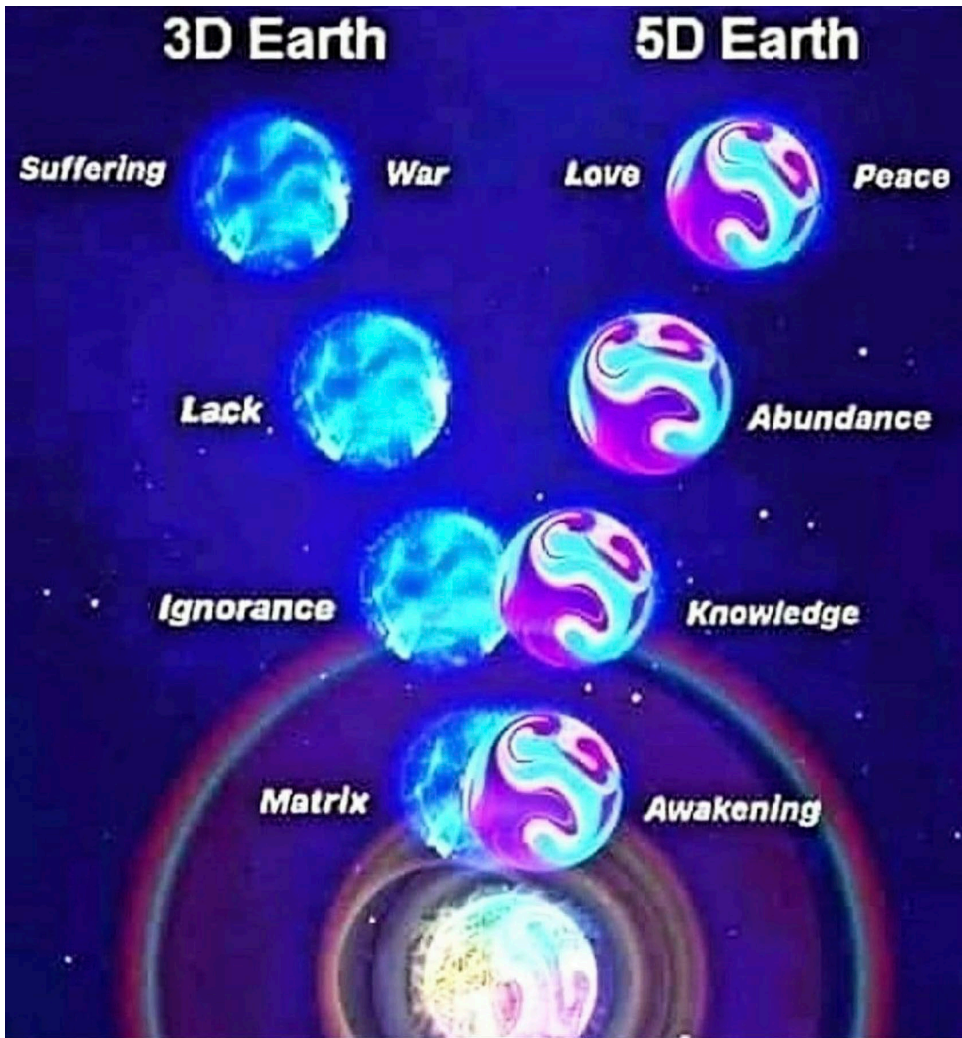
Tulkitsemme, että QAnonia mukailevat salaliittonarratiivit kiinnittyivät suomalaisessa aineistossa ensisijaisesti kristilliseen maailmankuvaan, johon liitettiin hyvän ja pahan välinen kamppailu, ajatus messiaan tuomasta pelastuksesta sekä toivo totuuden paljastumisesta ja leviämisestä. Tällaista populistisen kuvittelun sisältöä keskustelijat tukivat Telegram-ryhmissä myös jakamalla esimerkiksi aiheeseen liittyviä meemejä koskien esimerkiksi Trumpin toivottua voittoa tai maailmankatsomukselliseen ”heräämiseen” liittyviä teemoja.

Verkkoetnografisessa aineistossa esiintyi lisäksi myös uususkonnollisuuteen tai esoteriaan viittaavia ajatuksia energiasta ja ihmiskunnan tietoisuuden tason kohoamisesta. Näillä ajatuksilla haluttiin tulkintamme mukaan yhtäältä ”herättää” keskustelijoita ja toisaalta synnyttää koheesiota jo ”heränneiden” välille korostamalla ”me vastaan muut” -asetelmaa. Muutamissa Telegram-viesteissä ”herääminen” liitettiin 5G-teknologiaan, kuten eräs myötäaktivisti kuvaili Q-Suomi-ryhmässä 31.12.2020:

Must alkaa tuntua että tänne muodostuu vielä selkeemmin 2 täysin eri yhteiskuntaa joista toinen elää nykyisessä 3d-todellisuudessa ja heränneet sit omassa 5d:ssä ja hakeutuvat ehkä toistensa seuraan jonkunlaisiin kommuuneihin tms. varmaan sitä jatkossakin vuorovaikutuksessa ollaan keskenään mutta jotenki tämmöne neandertaali vs nykyihminen asetelma on ehkä muotoutumassa tms,

Tätä kehitystä kuvasi myös samassa ryhmässä aikaisemmin kiertänyt meemikuva.

Kuva 2: Meemi kuvaa ihmiskunnan tietoisuuden kohoamista kolmannelta tasolta viidennelle (Q-Suomi 31.10.2020).



Nämä havainnot verkkoetnografisesta aineistosta vahvistavat kansainvälisten tutkimusten tulkintoja salaliittoteorioiden synkretistisestä ja eklektisestä luonteesta (esim. Argentiino ja Amarsingam 2021; Robertson ja Amarsingam 2022). Populistisen kuvittelun suhdetta uskon kohteisiin voidaan kuvata myös ”salaliittohenkisyiden” (*conspiratoriality*) käsitteen avulla (Ward ja Voas 2011). Salaliittohenkisyydellä tarkoitetaan synkretististä, internetin keskustelupalstoilla ja populaarikulttuurin kierrossa syntyneitä uskomusjärjestelmää tai maailmankatsomusten vyyhtiä. Tässä ajattelumallissa salaliittoteoreettinen käsitys, jonka mukaan maailmaa hallitsee salattu, pahantahtoinen voima, ja rakkaudellinen uushenkisyys, löytävät toisensa ja sulautuvat yhdeksi.

Populistinen kuvittelu kietoutuu tähän maailmankuvaan säikeiksi, ja se tarjoaa tarttumapintoja ja koukuttavia spekulaation kohteita. Salaliittohenkisyyttä on dokumentoitu tutkimuksessa jo 2010-luvun alkuvuosista, mutta vasta QAnon-salaliittoteorian leviäminen maailmanlaajuisesti pandemian aikana nosti ilmiön valtavirtaisen huomion kohteeksi. QAnonissa yhdistyvätkin populistisen kuvittelun monet ulottuvuudet selkeämmin kuin salaliittohenkisyudessa yleensä, myös poliittisista ja viestinnällisistä näkökulmista tarkasteltuna.

Johtopäätökset

Analyysimme suomalaisista salaliittoteoreettista aineistoa ensimmäisen pandemiavuoden aikana kierrättäneistä sosiaalisen median toimijakategorioista vahvistaa aiemman tutkimuksen käsitystä populismin ja salaliittoteorioiden yhteen kietoutumisesta (Bergman ja Butter 2020). Twitter-verkostosta muodostettujen klusterien avulla hahmottamamme toimijakategoriat ja niiden vertaaminen Telegramissa erottuviin rooleihin teki näkyväksi niin ikään mediaympäristön ominaisuuksien merkityksen populistisessa kuvittelussa. Toimijaroleissa tämä erottui selvimmin, kun tarkasteltiin vasta-aktivisteja. Erilaisia ajattelumaailmoja yhteen tuovassa Twitterissä tämä toimijakategoria asettui suoraan vuoropuheluun myötäaktivistien kanssa. Yhdessä nämä toimijakategoriat päätyivät valtavirtaistamaan salaliittoteoreettisia ajatuksia myös niille yleisöille, jotka eivät itse liikkuneet salaliittoteoreettisissa ryhmissä. Twitterissä siis sekä vasta- että myötäaktivistien identiteetit rakentuivat suhteessa keskinäiseen vastakkainasetteluun. Telegramissa suljetuista ryhmistä puuttui vasta-aktivistien oma ääni. Vasta-aktivistit merkityksellistyivät Telegram-keskusteluissa toisaalta uhkaavana eliittinä ja toisaalta "lampaina", joilta puuttui keskustelijoiden mukaan "maailman todellisen luonteen" ymmärrys. Näin sosiaalisen median alustojen affordanssit, niiden vakiintunut sosiaalinen käyttö ja niihin kietoutuvat liiketoimintamallit osallistuivat kiinteästi yhteenkuuluvuuden kuvittelun tapojen muodostumiseen. Ne myös vaikuttivat siihen, millaiseksi populistisen kuvittelun tunnestruktuuri näillä alustoilla muodostui.

Kun tarkastellaan populistisen kuvittelun uskon kohteita, verkkoetnografia nostaa esille "kansan" ja "korkeamman voiman". Näin ajateltuna salaliittoteorioihin kietoutuva populistinen kuvittelu assosioitui populistiseen kuvitteluun liittyvään, kansaa edustavan karismaattisen johtajuuden kaipuuseen (Fenster 2008; Marzouki, McDonnell ja Roy 2016). Tämä liittyy tulkintamme mukaan populistiseen maailmakuvaan, jossa korostetaan kansaa ja sen suvereenisuutta jopa antidemokraattisuuteen asti. Tämän totalitarismia liehittelevän ajatuksen mukaan suvereenin kansan tahtoa voi myös kanavoida karismaattinen "oikea johtaja", jos hänet mielletään kansan edustajaksi.

Artikkelin loppuksi palaamme vielä ajatukseen populistisesta kuvittelusta genrenä. Kun populismi mielletään oman ideologisen viitekehityksensä, tyylinsä ja tunnestruktuurinsa omaavaksi genreksi, on mahdollista hahmottaa populistinen kuvittelu eräänlaisena vakiintuneena vastarinnan repertuaarina, joka rakentuu voimakkaalle ja tunteenomaiselle eliitin ja kansan vastakkainasettelulle. Haastamalla vallanpitäjien diskursseja tämä genre tuottaa jatkuvan kriisin tunteen. On silti syytä ottaa huomioon, että aineistomme

sosiaalisen median keskusteluissa populistinen tunnestruktuuri ei näyttäytynyt ainoastaan uhkaa, pelkoa ja katkeruutta lietsovana affektiivisena rakenteena. Aineistomme osoittaa, että toimijakategorioiden sisäistä identiteettiä vahvistettiin myös myötätunnon ja keskinäisen tuen ilmauksin ja korostamalla ”hyvän hengen” ylläpitämistä ulkopuolisesta paineesta huolimatta. Tulkitsemme, että populistinen tunnestruktuuri rakentui tarkasteltavassa aineistossa ennen kaikkea poliittisten päätösten vastadiskurssiksi ja sen tavoitteena oli kyseenalaistaa valtajulkisuudessa esitetty tapa merkityksellistää pandemia. Näin populistinen kuvittelu ja siihen kietoutuva tunnestruktuuri tarjosivat osallistujille paikan keskustella käsityksistään, vahvistaa yhteenkuuluvuuden tunnetta ja spekuloida erilaisilla valtavirrasta poikkeavilla selitysmahdollisuuksilla samanhenkisessä seurassa.

Tämän tutkimuksen perusteella populismin lähestyminen genrenä sekä populistisen kuvittelun ja tunnestruktuurin käsitteet vaikuttaisivat lupaavilta lähestymistavoilta salaliittoteorioiden, populismin ja mediaympäristön suhteiden teoreettiseen ja empiiriseen tarkasteluun. Ne voivat mahdollisesti myös tukea pyrkimyksiä tarkastella populismia ja salaliittoteorioita muistakin näkökulmista kuin yhteiskunnallisena ongelmana ja potentiaalisena uhkana sekä pohtia populismin ilmenemismuotoja muuallakin kuin puoluepolitiikassa tai ylimalkaan politiikan kentällä.

Verkkoetnografisessa aineistossamme esiintyvä intensiivinen tunnestruktuuri, joka keskittyy vihaan, pelkoon ja uhkaan sekä tuottaa samalla vihattavia ulkoryhmiä, on tunnistettu populismin tutkimuksessa aiemminkin (Salmela ja von Scheve 2017). Algoritmisen sosiaalisen median on myös todettu ensisijaistavan sisältöjä, jotka ruokkivat näitä tunteita (esim. Papacharissi 2015; Hatakka 2019), joten sosiaalisella medially voidaan ajatella olevan osuutta tietynlaisen tunnestruktuurin ja siihen liittyvien ilmaisutapojen yleistymisessä. Tutkimuksemme tukeekin havaintoja, joiden mukaan populismi voidaan nähdä nykyisessä mediaympäristössä ensisijaistuvana poliittisen viestinnän muotona. Läpimedioituneessa yhteiskunnassa, jossa yhteenkuuluvuuskien kuvittelu tapahtuu läpikapitalisoituneessa, ylijärjaisessä mediaympäristössä, affektiiviset viestit saavat muita enemmän huomiota ja ovat näin hyödyllisiä niin poliitikoille, teknologiayhtiöille kuin mediayhtiöillekin.

Tutkimuksen aineisto on koottu Helsingin Sanomain Säätiön rahoittamassa hankkeessa Salaliittoteorioiden politiikka 2019–2021 ja sitä on työstetty myös Suomen Akatemian Digihumohjelman hankkeessa Ääriliikkeiden verkostot, huumausaineet ja rikollisuus pimeän verkon internet-yhteisöissä (ENNCODE, päätösnumero 329343).

Viitteet

- 1 Professori Michael Butter johtaa 2019 alkanutta ERC-hanketta *Populism and Conspiracy Theories*, mutta hankkeen varsinaisesti aihepiiriä käsittelevät tutkimusjulkaisut ovat vasta tulossa. Ks. kuitenkin Bergman ja Butter 2020.
- 2 Lopulliset hakuehdot olivat seuraavat: "Naamarätti", "Kiinalainen vaippa", "Naamavaippa", "Rokotekuolema", "Kiinavirus", "Rokote Sanna Marin", "Lioiteltu tauti", "Lioiteltu virus", "Lioiteltu sairaus", "Agenda 2030", "pakkorokotus", "Tietoisuus", "Lavastettu", "Judy Mikovits", "Bill Gates", "Blokkipedia", "Rapsodia.fi", "COVID19 huijaus", "Tokentube.net", "Globalisti", "Event 201", "Big Pharma", "Pandemiaharjoitus", "NWO", "New world order", "Great Reset", "Patriootti", "Tunnelilapset", "Tunneli pelastaa", "Mikrosiru", "Nanosiru", "Rokote siru", "Plandemia", "Vaalivilppi", "Vaali väärennetty", "Rapsodia", "Väestönvaihto", "Deep State", "Merike Sirelpuu", "5G", "QAnon", "Nouseva kurki", "Ilorona", "koronarealistit.com", "lastemmepuolesta.fi", "Plandemic", "Adrenokromi", "Adrenochrome", "www.sannamarin.net/blogi/2010/08/10/34342/?page2".
- 3 Koska aineisto koottiin jälkikäteen, huhti–toukokuussa 2021, osa aineistosta oli keräämishetkellä jo poistettu Twitteristä, emmekä voineet selvittää mikä osa. Aineiston metatiedot, mm. retwiittausten määrä, vastaavat keräyshetken tilannetta, mikä voi olla merkittävästi erilainen kuin tapahtumahetkellä. Toisaalta tiedämme myös, että sosiaalisen median algoritmit tunnistavat huonosti suomenkielisiä aineistoa (Facebookista ks. esim. <https://yle.fi/uutiset/3-12237037>). Näin ollen voi olettaa, että suomenkielistä aineistoa on Twitterissä jäljellä suhteessa enemmän kuin esimerkiksi englanninkielistä olisi.
- 4 Kyseiset klusterit ovat ensinnäkin "5G-teknologia", jossa on 182 twiittiä. Klusterissa esiintyy teleoperaattoreiden twiittien lisäksi 5G-salaliittoteorioiden levittäjiä ja aktiivisia teknologiaa käsitteleviä kansalaiskeskustelijoita. Klusteri syntyy lähinnä yhden omalla nimellään toimivan käyttäjän toiminnsasta. Toinen klusteri "Linkkien levittäjät" (169 twiittiä) on hyvin hajanainen ja koostuu erityisesti suomalaisen, huomattavan paljon salaliittoteoriasisältöä julkaisevan Tokentube-videoalustan linkeistä, mutta joukossa on myös esimerkiksi Helsingin Sanomien julkaisemaa QAnon-dokumenttia levittäviä käyttäjiä.
- 5 *MSM=mainstream media* eli kirjoittaja viittaa valtavirtamediaan. Cabal taas viittaa pieneen joukkoon, joka toteuttaa salaliittoa.
- 6 <https://www.patmos.fi/blogit/usan-vaalien-loppusuora-huipentuu>.

Kirjallisuus

- Aalberg, Toril ja Claes H. De Vreese. 2017. "Introduction: Comprehending Populist Political Communication." Teoksessa *Populist Political Communication in Europe*, toimittaneet Toril Aalberg, Frank Esser, Carsten Reinemann, Jesper Strömback ja Claes H. De Vreese, 1–9. New York: Routledge.
- Akkerman, Tjitske. 2003. "Populism and Democracy: Challenge or Pathology?" *Acta Politica* 38 (2): 147–159. <https://doi.org/10.1057/palgrave.ap.5500021>
- Allcock, J. B. 1971. "'Populism': A Brief Biography." *Sociology* 5 (3): 371–387. <https://doi.org/10.1177/003803857100500305>.
- Anderson, Benedict. 1983. *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. London: Verso. Suomentanut Joel Kuortti 2007. Kuvitellut yhteisöt. Tampere: Vastapaino.
- Antelmi, Alessia, Delfina Malandrino ja Vittorio Scarano. 2019. "Characterizing the behavioral evolution of twitter users and the truth behind the 90–9–1 rule." Teoksessa *Companion Proceedings of The 2019 World Wide Web Conference (WWW '19)*, toimittaneet Ling Liu ja Ryen White, 1035–1038 New York: Association for Computing Machinery. <https://doi.org/10.1145/3308560.3316705>.
- Aral, Sinan. 2020. *The Hype Machine: How Social Media Disrupts Our Elections, Our Economy, and Our Health--and How We Must Adapt*. New York: Currency.
- Argentino, Marc-Andre ja Amarnath Amarasingam. 2021. "They got it all under control: QAnon, conspiracy theories, and the new threats to Canadian national security." Teoksessa *Stress Tested: the COVID-19 Pandemic and Canadian National Security*, toimittaneet Leah West, Thomas Juneau, and Amarnath Amarasingam, 15–32. Calgary: University of Calgary Press.
- Barreneche, Sebastian Moreno. 2019. "Populism and the Reshaping of the Political Imaginary." *Im@go – A Journal of the Social Imaginary* 8 (14): 37–53. Luettu 10.3.2022. <https://cab.unime.it/journals/index.php/IMAGO/article/view/2394/2123>.
- Bastian, Mathieu, Sebastian Heymann ja Mathieu Jacomy. 2009. "Gephi: An open source software for exploring and manipulating networks." *Proceedings of the International AAAI Conference on Weblogs and Social Media* 3 (1): 361–362. <https://doi.org/10.1609/icwsm.v3i1.13937>.

- Bergman, Eirikurr ja Michael Butter. 2020. "Conspiracy theory and populism." Teoksessa *Routledge Handbook of Conspiracy Theories*, toimittaneet Michael Butter ja Peter Knight. London: Routledge.
<https://doi-org.libproxy.helsinki.fi/10.4324/9780429452734>.
- Blaber, Ron. 2006. "The populist imaginary: David Ireland's The Unknown Industrial Prisoner and The Chosen". *Journal of the Association for the Study of Australian Literature* 5: 58–71.
- Blondel, Vincent D., Jean-Loup Guillaume, Renaud Lambiotte ja Etienne Lefebvre. 2008. "Fast Unfolding of Communities in Large Networks." *Journal of Statistical Mechanics: Theory and Experiment* 2008 (10): P10008.
<https://doi.org/10.1088/1742-5468/2008/10/P10008>.
- Butter, Michael. 2020. *The Nature of Conspiracy Theories*. Cambridge, UK: Polity Press.
- Cheng, Justin, Michael Bernstein, Cristian Danescu-Niculescu-Mizil ja Jure Leskovec. 2017. "Anyone Can Become a Troll: Causes of Trolling Behavior in Online Discussions." *CSCW'17: Proceedings of the 2017 ACM Conference on Computer Supported Cooperative Work and Social Computing*, 1217–1230. New York: Association for Computing Machinery. <https://doi.org/10.1145/2998181.2998213>.
- Christner, Clara. 2022. "Populist Attitudes and Conspiracy Beliefs: Exploring the Relation Between the Latent Structures of Populist Attitudes and Conspiracy Beliefs." *Journal of Social and Political Psychology*, 10 (1): 72–85. <https://doi.org/10.5964/jsp.7969>.
- Collins, Harry ja Robert Evans. 2002. "The third wave of science studies: Studies of expertise and experience." *Social Studies of Science* 32 (2): 235–296. <https://doi.org/10.1177/0306312702032002003>.
- Couldry, Nick ja Andreas Hepp. 2016. *The Mediated Construction of Reality*. Cambridge: Polity Press.
- Dyrendal, Asbjørn. 2020. "Conspiracy theory and religion." Teoksessa *Routledge Handbook of Conspiracy Theories*, toimittaneet Michael Butter ja Peter Knight, 371–383. London: Routledge.
- Fenster, Mark. 2008. *Conspiracy Theories: Secrecy and Power in American Culture*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Freeman, Linton C. 2000. "Visualizing Social Networks." *Journal of Social Structure* 1 (1). Luettu 10.2.2023.
<http://www.cmu.edu/joss/content/articles/volume1/Freeman.html>
- Gaonkar, Dilip Parameshwar. 2002. "Toward new imaginaries: An introduction." *Public Culture* 14 (1): 1–19.
<https://doi.org/10.1215/08992363-14-1-1>.
- Hatakka, Niko. 2019. "Populism in the Hybrid Media System: Populist Radical Right Online Counterpublics Interacting with Journalism, Party Politics, and Citizen Activism." Väitöskirja. Turun yliopisto.
- Herkman, Juha. 2019. *Populismien aika*. Tampere: Vastapaino.
- Hine, Christine. 2008. "Virtual ethnography: Modes, varieties, affordances." Teoksessa *The SAGE Handbook of Online Research Methods*, toimittaneet Nigel Fielding, Raymond M. Lee ja Grant Blank, 257–270. Los Angeles: SAGE.
- Hirsch, Joachim. 1983. *Turvavaltio: "Saksan malli", sen kriisi ja uudet yhteiskunnalliset liikkeet*. Tampere: Vastapaino.
- Hofstaeder. 1964. "The paranoid style in American politics." *Harper's Magazine*, marraskuu 1964.
- Huhtamäki, Jukka ja Olli Parviainen. 2013. "Verkostoanalyysi sosiaalisen median tutkimuksessa." Teoksessa *Otteita verkosta – verkon ja sosiaalisen median tutkimusmenetelmät*, toimittaneet Salla-Maaria Laaksonen, Janne Matikainen ja Minttu Tikka, 243–271. Tampere: Vastapaino.
- Jagers, Jan ja Stefaan Walgrave. 2007. "Populism as political communication style: An empirical study of political parties' discourse in Belgium." *European Journal of Political Research*, 46: 319–345.
<https://doi.org/10.1111/j.1475-6765.2006.00690.x>.
- Jasanoff, Sheila, toim. 2004. *States of Knowledge. The Co-production of Science and the Social Order*. London: Routledge.
- Knuutila, Aleks ja Salla-Maaria Laaksonen. 2020. "Viraali vihaisuus ja tahmea nauru: tunteet ja algoritmit digitaalisessa vaalikampanjoinnissa." Teoksessa *Politiikan ilmastonmuutos: Eduskuntavaalitutkimus 2019*, toimittaneet Sami Borg, Elina Kestilä-Kekkonen ja Hanna Wass, 394–418. Oikeusministeriön julkaisuja. Selvityksiä ja ohjeita, 2020: 5. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-838-7>.
- Konda, Thomas Milan. 2019. *Conspiracies of Conspiracies: How Delusions Have Overrun America*. London: The University of Chicago Press, Chicago.
- Marzouki, Nadia, Duncan McDonnell ja Olivier Roy, toim. 2016. *Saving the People. How Populists Hijack Religion*. Oxford: Hurst.
- Moffitt, Benjamin. 2016. *The Global Rise of Populism. Performance, Political Style, and Representation*. Stanford: Stanford University Press.
- Müller, Jan-Werner. 2017. *Mitä on populismi? Kääntänyt Tapani Kilpeäinen*. Tampere: Niin & Näin.
- Niemi, Mari ja Topi Houni. 2018. *Media ja populismi. Työkaluja kriittiseen journalismiin*. Tampere: Vastapaino.

- Oudenampsen, Merijn. 2011. "Political Populism - Speaking to the Imagination." *Open! Platform for Art, Culture @ the Public Domain* 17.1.2011. Luettu 14.11.2022. onlineopen.org/political-populism.
- Palonen, Emilia ja Tuija Saresma. 2017. *Jyttyt @ jätkät: Perussuomalaiset ja populismin retoriikka*. Tampere: Vastapaino.
- Papacharissi, Zizi. 2015. *Affective Publics: Sentiment, Technology, and Politics*. London & New York: Routledge.
- Papaioannou, Kostas, Myrto Pantazi ja Jan-Willem van Prooijen. 2022. "Unravelling the relationship between populism and belief in conspiracy theories: The role of cynicism, powerlessness, and zero-sum thinking." *British Journal of Psychology*. <https://doi.org/10.1111/bjop.12602>. Epub ahead of print 8.10.2022. PMID: 36208392.
- Pease, Donald E. 2019. "Democratic cultures and populist imaginaries." *REAL* 34 (1): 1–4.
- van Prooijen, Jan-Willem, Talia Cohen Rodrigues, Carlotta Bunzel, Dániel Komáromy ja André P. M. Krouwe. 2022. "Populist Gullibility: Conspiracy Theories, News Credibility, Bullshit Receptivity, and Paranormal Belief." *Political Psychology* 43 (6): 1061–1079. <https://doi.org/10.1111/pops.12802>.
- Pyrhönen, Niko ja Gwenaëlle Bauvois. 2020. "Conspiracies beyond fake news: Producing reinformation on presidential elections in the transnational hybrid media system." *Sociological Inquiry* 90 (4): 705–731. <https://doi.org/10.1111/soin.12339>.
- Rathje, Steve, Jay J. van Bavel ja Sander van der Linden. 2021. "Out-group animosity drives engagement on social media." *PNAS: Proceedings of the National Academy of Sciences* 118 (26): 1–9. <https://doi.org/10.1073/pnas.2024292118>.
- Ridell, Seija 1998. Tolkullistamisen politiikkaa. Acta Universitatis Tamperensis; Nro 617.
- van Rijswoud, Erwin. 2012. *Public Faces of Science Experts and Identity Work in the Boundary Zone of Science, Policy and Public Debate*. Väitöskirja. Nijmegen, Alankomaat: Rabound University of Nijmegen. <https://hdl.handle.net/2066/91456>.
- Robertson, David G. 2016. *UFOs, Conspiracy Theories and the New Age: Millennial Conspiracism*. New York: Bloomsbury Academic.
- Robertson, David G. ja Amarnath Amarasingam. 2022. "How conspiracy theorists argue: epistemic capital in the QAnon social media sphere." *Popular Communication* 20 (3): 193–207. <https://doi.org/10.1080/15405702.2022.2050238>.
- Rogers, Richard. 2020. "Deplatforming: Following extreme Internet celebrities to Telegram and alternative social media". *European Journal of Communication*, 35 (3): 213–229.
- Rozenbeek, Jon ja Sander van der Linden. 2021. *Inoculation Theory and Misinformation*. NATO Strategic Communications Centre of Excellence. Riika: NATO STRATCOM COE. <https://stratcomcoe.org/pdfjs/?file=/publications/download/Inoculation-theory-and-Misinformation-FINAL-digital-ISBN-ebbe8.pdf?zoom=page-fit>.
- Räikkä, Juha. 2021. *Salaliittoteorioiden filosofia: Temppelelherroista liskoihmiisiin*. Helsinki: Gaudeamus.
- Salmela, M. ja Christian von Scheve. 2017. "Emotional roots of right-wing political populism." *Social Science Information* 56 (4): 567–595. <https://doi.org/10.1177/0539018417734419>.
- Schneider, Andreas, Georg von Krogh ja Peter Jäger. 2013. "'What's coming next?' Epistemic curiosity and lurking behavior in online communities." *Computers in Human Behavior* 29 (1): 293–303. <https://doi.org/10.1016/J.CHB.2012.09.008>.
- Sihvonen, Tanja, Merja Koskela ja Salla-Maaria Laaksonen. 2020. "Tunipaloja rajapinnoilla? Tampereen yliopiston legitimeettikamppailut hybridissä mediaillassa." *Media & viestintä* 43 (4): 272–302. <https://doi.org/10.23983/mv.100617>.
- Sumiala, Johanna 2010. *Median rituaalit: johdatus media-antropologiaan*. Tampere: Vastapaino.
- Sumiala, Johanna, Minttu Tikka, Jukka Huhtamäki, Katja Valaskivi. 2016. "#JeSuisCharlie: Towards a Multi-Method Study of Hybrid Media Events." *Media and Communication* 4 (4): 97–108. <https://doi.org/10.17645/mac.v4i4.593>.
- Taylor, Charles. 2004. *Modern Social Imaginaries*. Durham: Duke University Press.
- Tietjen, Ruth Rebecca. 2022. "The affects of populism." *Journal of the American Philosophical Association* 12: 1–19. <https://doi.org/10.1017/apa.2021.56>.
- Tikka, Minttu, Jukka Huhtamäki, Anu Harju ja Johanna Sumiala. 2022. "Global Media Events in a Networked World: A Methodological Exercise in Constructing a Digital Field." *72nd Annual ICA Conference: "One World, One Network?"*, May 26–30, 2022, Paris, France.
- Toivanen, Pihla, Matti Nelimarkka ja Katja Valaskivi. 2021. "Remediation in the hybrid media environment: Understanding countermedia in context." *New Media & Society* (February 2021). <https://doi.org/10.1177/1461444821992701>.
- Tornes, Adam ja Leanne Trujillo. 2021. "Enabling the future of academic research with the Twitter API." *Twitter Developer Blog*. Luettu 16.12.2021. https://blog.twitter.com/developer/en_us/topics/tools/2021/enabling-the-future-of-academic-research-with-the-twitter-api.

- Uutela, Elina ja Esa Väliaverronen. 2022. "Kenet nähdään asiantuntijana? Asiantuntijuuden määrittely Maria Nordinin Eron oireista -kurssia koskevassa verkkokeskustelussa." *Yhteiskuntapolitiikka* 87 (1): 18–29. <http://hdl.handle.net/10138/341895>.
- Valaskivi, Katja. 1999. *Relations of television: genre and gender in the production, reception and text of a Japanese family drama*. Acta Universitatis Tamperensis; Nro 698. Tampereen yliopisto.
- Valaskivi, Katja 2022. "Circulation of conspiracy theories in the attention factory." *Popular communication: the international journal of media and culture*, 20 (3): 153–161. <https://doi.org/10.1080/15405702.2022.2045996>.
- Ward, Charlotte ja David Voas. 2011. "The Emergence of Conspiratoriality." *Journal of Contemporary Religion* 26 (1): 103–121. <https://doi.org/10.1080/13537903.2011.539846>.
- Williams, Raymond. 1977. *Marxism and Literature*. Oxford: Oxford University Press.
- Williams, Raymond. 1988. *Marxismi, kulttuuri ja kirjallisuus*. Tampere: Vastapaino.
- Zelenkauskaita, Asta, Pihla Toivanen, Jukka Huhtamäki, Katja Valaskivi. 2021. "Shades of hatred online: 4chan duplicate circulation surge during hybrid media events." *First Monday* 26 (1). <https://doi.org/10.5210/fm.v26i1.11075>.